

RESUME

Svoboda křesťana – Pojem a problémy uznání v kanonickém právu

Práce analyzuje obecné pojmy svoboda, morálka a právo a odlišnosti v působení právních a morálních norem. Porozumění těmto pojmům je důležité pro vyvozování závěrů ohledně uznání a zakotvení svobod křesťana v pozitivním kanonickém právu. Člověk je svobodnou bytostí stvořenou k obrazu Božímu. Každý člověk je svobodný ve své lidské podstatě. Jedná se o základní svobodu, která zakládá důstojnost člověka. Z této svobody vyplývá odpovědnost člověka, člověk se musí vždy nějakým způsobem sebeinterpretovat, a i když tuto interpretaci odmítá, nic tím nezmění, protože i tento postoj je jeho interpretací. Při analýze pojmu svoboda narážíme na omezení člověka. Každý jednotlivec je limitován vnějším prostředím i svou vlastní osobností. Tato omezení však nepopírají transcendentální svobodu, protože člověk se vždy uskutečňuje ve svém konkrétním prostředí ne neomezeně co do libovůle, ale v rámci těchto podmínek. Z této transcendentální svobody člověka vychází svoboda rozhodování.

Právo ve svém obecném pojmu je hodnotovou kategorií. V další části práce se proto věnuji kanonickému právu a jeho vztahem k obecnému pojmu právo. Práce vychází z jednoty lidského osoby, z toho důvodu také nemohou existovat různé druhy práva (v jeho obecném pojmu), protože hodnotové kategorie spojené s lidskou osobou nemůžeme rozštěpit, právě jako nemůžeme rozštěpit lidskou osobu. Kanonické právo proto není právem sui generis co do podstaty práva jako takového, i když je možné definovat jeho specifika. Na tomto závěru nemohou nic měnit ani vzájemné vztahy mezi právem a teologií.

Učení II. vatikánského koncilu, a to především nauka o církvi jako Božím lidu a o rovnosti všech křesťanů znamenalo změnu přístupu k právu. Názory na kanonické právo reprezentované některými školami právního myšlení (mezi nimi typicky mnichovská škola) mění dosavadní pohled na právo, na první místo staví teologii a právo pro tyto myšlenkové proudy představuje teologickou disciplínu s právní metodou. Zdrojem práva je církev jako Boží lid, společenství křesťanů, nikoli člověk se svou lidskou důstojností. Práva a svobody křesťana se tedy odvíjejí od církve směrem k jednotlivci s odůvodněním, že křesťan nemůže práva vyplývající z členství v církvi realizovat jinak než v církvi.

V této práci dokazují, že základ práva je antropologický, jeho zdrojem je člověk stvořený k obrazu Božímu. Křesťan je těmito právy vybaven bez ohledu na pozitivní uznání v právních normách. Zásadním argumentem je skutečnost, že přiznání práv křesťanům se mění i v církvi. Západní kodex přiznává křesťanům podstatně širší okruh práv než piánsko-benediktinský, z toho je tedy zřejmé, že poznávání práv a definování v platném zákonodárství se rozvíjí a prohlubuje také v církvi. Základním nedostatkem mnichovské školy je odhlížení od působení práva ve společnosti. Soustřeďuje se pouze na církev jako společenství, ale nedokáže zdůvodnit specifické mechanismy působení práva v církvi. Tímto okamžikem bychom totiž o těchto právech nemohli vypovídat nic, co platí o právech v lidské společnosti jako takové. Mohli bychom používat pouze analogii.

Spor o podstatu kanonického práva má zásadní význam pro argumentaci o podobu kodexu kanonického práva, o to jakým způsobem upravit práva a povinnosti v pozitivním vyjádření. V této souvislosti se zabývám problémy, které působí spojení dvou odlišných typů norem (otevřených a uzavřených) bez dalšího v jednom kodexu práva. Toto spojení je výsledkem odmítnutí projektu církevní ústavy a zařazení norem původně navrhovaných jako ústavní listina mezi ostatní normy kodexu. Na druhé straně byly do kodexu zařazeny i normy, které zakotvují určitá minima křesťanského života.

Morální normy nelze bez dalšího vyjádřit jako právní normy a spojit je v jeden právní kodex. Ačkoliv se právo bez morálky neobejde, resp. sféry právní a morální se navzájem

prolínají, a toto spojení je ještě výraznější v prostředí kanonického práva, platí, že mechanismy působení právních a morálních norem se liší. Z tohoto důvodu také analyzují vzájemné vztahy práva a morálky a jejich oboustranné ovlivňování. Normy křesťanské morálky jsou vždy výzvou, působí jako ukazatel na cestě, nikoliv jako zákon, který je nezbytné dodržet, aniž k němu zachováám vnitřní vztah. Upozorňuji proto na obtíže, které vznikají z nesprávného přístupu k zákonu, resp. k záměně morálních a právních norem. Povinnost vést svatý život není splněna dodržáním minimálních křesťanských povinností. Současně však nesmí být nikomu odejmuta jako zákonná práva s odkazem na požadavky morálky, jako např. že křesťanu je vlastní nesobecké jednání a dobrovolně se proto svých práv vzdá. Ti, kdo požadují přiznání práv a svobod, bývají podezíráni ze sobectví a touhy po neomezené seberealizaci. Věnuji se proto též limitům výkonu práva. V právu není možná neomezená svoboda, to by byl protimluv. Každá svoboda je zásadně omezena svobodou ostatních a obecným blahem společnosti.

Idea ústavní listiny církve byla odmítnuta, protože se ukázalo, že se jedná o příliš dramatickou změnu oproti piánsko-benediktinskému kodexu, který vycházel z filozofie zásadní právní nerovnosti křesťanů a téměř žádná práva a svobody křesťanů nezakotvoval. Předností ústavní listiny by bylo jednoznačnější vyjádření závažnosti základních práv křesťanů. Současně by existovalo interpretační pravidlo pro bližší vymezení rozsahu ostatních práv a povinností křesťanů. Ústavní listina je především jasným vyjádřením zákonodárce, jaká práva a svobody uznává jako nejzávažnější. Další otázkou je vhodnost začlenění minimálních křesťanských povinností přímo do kodexu práva namísto využití mimokodexové výkladové směrnice či doporučení, které by tyto povinnosti jasně označilo za minima.

V další části práce definuji jednotlivá práva a svobody křesťanů, přičemž samostatnou kapitolu věnuji svobodě svědomí. Výpovědi o svobodě svědomí nalezneme v jednotlivých dokumentech II. vatikánského koncilu, nikoli však v západním kodexu. Tato svoboda je jednou z nejzákladnějších svobod v sekulární společnosti a není důvod, aby nebyla zařazena mezi ostatní svobody křesťanů. Z pohledu morálky je přitom rozhodování podle vlastního svědomí zásadní pro mravnost jednání. Z tohoto důvodu se v pojednání o svobodě svědomí věnuji současně morálním i právním pohledům na svobodu svědomí.

V poslední části práce pojednávám o možnostech uplatňování práv křesťanů. Právě rozhodovací praxe soudů, případně i mimosoudních tribunálů (na principu moderace) uvádí právo v život. Jedná se o celou oblast aplikace práva. Ačkoliv se litera zákona nemusí nutně měnit, výkladová stanoviska oživují a dotvářejí zákon. Křesťané mohou hájit svá práva před soudy. Při rozhodování administrativní povahy však chybí správní tribunály, kde by mohli křesťané uplatňovat a hájit svá práva. Ustavení mimosoudních tribunálů je nepovinné, záleží proto zcela na rozhodnutí příslušného biskupa. Z rovnosti všech křesťanů vyplývá, že by všichni křesťané měli mít i rovný přístup k možnosti realizace práv. V praxi jim však západní kodex neposkytuje v tomto směru dostatečné záruky. Požadavek na odpovědné zapojení do života církve a aktivní účast na jejím poslání je možno klást na ty, kteří mají přiznaná práva, a to nejen v literě zákoně, ale také mohou s těmito právy reálně disponovat. Je třeba zdůraznit, že přiznání práv není legitimace sobectví, ale výzva k odpovědnosti. V církvi musí být vždy vyvážená rovina řízení a rovina společenství. Pokud křesťané nemohou reálně disponovat právy, která jim přiznává zákon, rezignují na svoje aktivity.